

Uredništvo i uprava
ZAGREB, MASARYKOVA 28a
Telefon 67-80

Uredništvo in uprava
za Slovenijo in slovenski del
Julijske Krajine
LJUBLJANA, Erjavčeva 4a

ISTRARA

»Sve naše manjinske narodnosti imaju pravo na sve ono što im jamči demokratski režim zemlje. Ako prestanemo da budemo demokrati i sudbina manjina postat će kod nas takodjer kritična.«

Dr. E. BENES
Nijemcima u Olomucu

GLASILO SAVEZA JUGOSLOVENSkih EMIGRANATA IZ JULIJSKE KRAJINE

O učenju talijanskoga jezika

U splitskom »Jadranskom dnevniku« od 21. o. m. j. otisnut je članak pod gornjim naslovom iz pera g. Dušana Mangera kao odgovor na naš članak o tom pitanju pod naslovom: »Mi, Dalmatinci i talijanska kultura«. Prenosimo odgovor g. Mangera u cjelosti, pa ćemo pri koncu staviti nekoliko napomena.

U »Istri« koja se tiska u Zagrebu i to u br. 13. ov. m. j. gospodin (p) osvrnuo se je na moj članak u b. o. j. 166 »Jadranskom Dnevniku«. Moram da istaknem da je polemika sa strane »Istre« u pogledu moje tvrdnje da je kod nas potrebno učenje talijanskog jezika, vodena otmienim tonom, koji me mnogo sjeća na finocv i uglađenost s kojom su u mojim mladim danima sa mnom polemizirali Dinko Politeo i Frano Suplico. Zato se vrlo rado osvrnem na spomenuti članak »Istre«.

Prije svega moram podneti da sam uvaženi pisac u »Istri« ovo piše: »Moramo pri kraju da podučimo kako mi nijesmo ni protiv talijanskog naroda ni protiv talijanske kulture«. Pa to je baš ono što sam ja zagovarao u svom članku tvrdeći da je potrebno učenje talijanskog jezika za upoznavanje talijanske kulture koja nas nije odnaredila. A da je to tako najbolje govori činjenica da četiristogodišnja dominacija Venecije nije uništila naš narodni individualitet, jer nije htjela ili jer nije mogla.

I ovaj narodni karakter sačuvala se je, u potpunom svojoj integritetu, i u okolici Zadra, i na Istri, i u okolici Gorice. Nažalost svjetske i ratne prilike u Versaju odučile o tom »jelu« našeg naroda onako kao što mi nijesmo željeli. Veća sila koja uvijek u životnim borbama ima svoju odlučnu riječ, nije znala ili nije htjela da uvaži sve naše želje. Politika koja je znanost mogućnosti i adaptacije zahtijeva da se baš u interesu tih naših narodnih manjina nađe jedno rješenje i kao što sam uvjeren da Talijan koji je naš državljani ne će prestati da bude Talijanom, tako isto sam uvjeren da će i Hrvat i Slovenac, iako državljani kraljevine Italije, ostati vjerni svom narodu. Danas, u modernim državama, ne bi smjelo postojati više princip prisilnog odnaredivanja. Moderna država treba da poštuje i nacionalne osjećaje različitih nacionalnih manjina u svojoj državi.

Mislim a ne isključujem da mogu imati krivo, jer je nepopredljivo za političara i za novinara stvar koja ne postoji, da od talijanskog jezika i od talijanske kulture nama ne prijeli nikakva pogodba. Pa zato ne vidim razloga da bi učenje talijanskog jezika u našim školama, osobito pak u mjestima nekadašnje Dalmacije, moralo biti nam štetno. Što više, ja držim da od toga ne samo da bi mogli imati koristi, u kulturnom pogledu, nego nas na to učenje sile i ekonomski i trgovački i praktični razlozi života. S jedne i druge strane Jadranskog mora u normalnim prilikama upućeni su ljudi na trgovačke izmjene i na kulturne i socijalne veze. I dok postoje normalne prilike nema govora o neprijateljskom stavu danas po svemu izgleda da se u Italiji i našem jeziku i našoj kulturi posvećuje dosta pažnje, pa i zato nema razloga da se kod nas vodi nepotrebna kampanja protiv talijanske kulture. Sentimentalnost ima svojih dobrih strana, ali se treba obazirati i na praktične potrebe života.

Prošla su vremena kad smo mi morali lutati po tudim univerzama. Država naša pruža nam mogućnost više naobrazbe u svim granama ljudskog znanja. Ali to ne smije da prijeli naše kulturne veze sa inostranstvom, dapače baš radi toga treba da se kod nas što više uče tuđi jezici, da se uzumogne upoznati opća svjetska civilizacija i na istu imati jedan znanat utjecaj između tih stranih jezika, osobito mi iz nekadašnje Dalmacije, ne možemo brisati talijanski jezik, jer nam isti daje mogućnost da baš putem istoga dođemo do većeg znanja i po tomu do većeg utjecaja.

Svršavam s riječima iz mog članka koji je bio povodom ovog premla: Ako učenje talijanskog jezika nije stvaralo narodne renegate baš tada kad smo pripadali sklopu Austro-Ugarske monarhije, još manje bi moglo da se to zbiva u svojoj državi.

Istaknuta mjesta smo mi potcrtali, kako bi se na njih posebno osvrnuli. A u početku moramo napomenuti da mi nismo s te tačke gledišta promatrali to pitanje. Mi ne sporimo da je potrebno učenje talijanskog jezika ovdje. Za dokaz neka služi i to što mi sami nastojimo da naša omladina koja je ranije prebjegla ovamo, ili oni koji su ovdje rodjeni od roditelja-emigranata, uče talijanski jezik. Jer polazimo sa stanovišta da susjeda treba dobro poznavati. Ako je prijatelj, treba znati njegov jezik da se može prijateljstvo jače produžiti, a ako je neprijatelj, tada zato da ga se bolje upozna kako bi se znali bolje čuvati. Medjutim u prvom našem članku mi smo polazili sa stanovišta da širenje talijanskog jezika i talijanske kulture ovdje, mora da bude uzajamno. S jedne strane talijanski jezik i talijanska kultura, a s druge naš i naša kultura. Ali — u to »naš i naša kultura« spada, u kulturnom i narodnom pogledu i naš narod u Italiji. Nitko ne može osporiti da glagolski spomenici u Istri, istarska predilirski pučka i nabožna književnost, Eugen Kumičić, Car Emin, Katalinić-Jeretov, Drago Cervaš, Mate Balota itd. ne spadaju u hrvatsku narodnu kulturu. A da ne spominjemo Slovence, počevši od Benečan-skog Slovenca Trinka-Zamejskoga i najslavenijskoga pjesnika Simona Gre-narčića preko Pregelja do Magajne, Kosmača itd., jer oduzeti slovenske kulturne vrijednosti koje su stvorili ljudi krajeva koji su danas u Italiji, zna-

Par iskrenih o kultu Italije

Povodom osnutka Društva prijatelja talijanske knjige

G. Hinko Sirovatka, pisac ovog članka, nije nepoznat našim čitateljima, jer je više puta u našem listu spomenuto njegovo ime u vezi sa raznim akcijama za naše iseljenske i za naš narod u Italiji. Privredni i socijalno-politički pisac, koji je do sada objavio desetak samostalnih djela, poznat je naročito po posljednjoj svojoj knjizi »Privredni i socijalni odnosi u Jugoslaviji. — Problem staleškoga predstavništva«, o kojoj je bilo riječi i u našem listu i koja je postigla lijep uspjeh. Ovih dana je izašlo drugo izdanje.

Mislimo da će ovaj članak zanimati naše čitatelje radi svoje aktualnosti i radi toga što dolazi iz pera hrvatskog kulturnog radnika — rođenog Zagrepčana, koji je još prije rata sa simpatijama pratio našu borbu na zapadnoj narodnoj periferiji, i više puta u njoj aktivno sudjelovao pomažući naša društva, a naročito Družbu sv. Cirila i Metoda.

Treba najprije utvrditi: Svaki je Hrvat i Slovenac prijatelj blizih odnosa s Italijom. Privrednim stvaracima je tu pred očima životni interes, a kako svi ostali kulturni ljudi, tako i mi Hrvati i Slovenci poštujuemo osim toga daleko više i dublje, nego li to i misle Talijani, njihove velike ljude — misioce, pjesnike, umjetnike i uopće sve graditelje kulturnog i političkog preporoda Italije. I nitko od nas sretniji, kada bi mi kao neposredni susjedi Italije mogli bez ikakvih rezervi prenositi i nije-titi u svom kulturnom životu sve ono što je korisno, lijepo i zanosno u talijanskoj znanosti književnosti i umjetnosti. Pa ne samo to, već bi nam sigurno bila mila i talijanska riječ i znanje talijanskoga jezika.

Ako ipak Hrvati, a tako isto i Slovenci nisu danas u stanju da stoje prema Italiji i talijanskom narodu bez rezervi i s osjećajem povjerenja i zadovoljstva, to sigurno nije njihova krivnja. Oni nisu Talijanima nikad ništa na žao učinili, niti su ikada mislili i težili za tim, da im što otmu, da zagospodare nad krajevima, u kojima živi čista ili neosporna većina Talijana, ili da im nametnu silom svoj jezik. Ako je bilo borbe među nama, nije ona dolazila od nas. Mletačka je republika napadala nas, i mi smo se borbom, često teškom i krvavom, samo otimali tuđem gospodstvu. Što je Mletcima uspjelo da zagospodare kroz neko vrijeme jednim dijelom, i to samo obalnim dijelom Dalmacije i što su invazijom i potalijančivanjem uspjeli ostaviti tragove u hrvatskim i slovenskim krajevima Jadrana, i što su oni iz čisto međunarodnih političkih računa bili više uvažavani od Austrije, nego li mi, to su stvari, koje bi i pokraj svih propočenih naših

čilo bi oduzeti slovenskoj kulturi njezinu najvrijedniju polovicu, ako ne i više. Ne ćemo se zadržavati na Slovenima, jer u Ljubljani ne postoji još »Društvo prijatelja talijanske knjige«, već ćemo ostati na hrvatskom terenu, budući da su Hrvati u Hrvatskoj prvi osnovali to društvo i da je, u ovom slučaju, to pitanje koje se postavlja, dio hrvatskog narodnog pitanja. Jer mi smatramo da je političko i kulturno pitanje jednog jakog narodnog dijela ujedno i opće narodno pitanje. U konkretnom slučaju je pitanje 230.000 istarskih Hrvata — samih seljaka — pitanje svih Hrvata. To je, eto, ono glavno na što smo htjeli upozoriti našu javnost, a naročito propagatore talijanskog jezika i kulture. Širenje talijanske knjige da, ali uzajamno i sporazumno, a tada moraju i Hrvati u Italiji biti dionici te kulturne uzajamnosti i sporazuma, jer u kulturnom pogledu oni spadaju na ovu stranu.

Medjutim, do sada nema niti najmanjeg znaka da će se tako postupiti. Mislimo da je usporedba sa Venecijom kriva. Jer Venecija nije bila nacionalistička država iz prostog razloga što se za nacionalizam tada nije ni znalo. A nesvjesni kulturni utjecaj je bio minimalan. Iako je ta dominacija trajala 400 godina, Venecija nije asimilirala niti jedno selo u Istri i Dalmaciji, a ono malo talijanske patine na gornjim gradskim slojevima u Dalmaciji otpalo je za vrijeme narodnog preporoda. Za četrdeset godina narodne borbe u Dalmaciji, izbrisani su skoro svi tragovi

muka trebale da spadaju u prošlost. I sigurno smo mi oni, koji bi željeli, da smo i jedni i drugi već prešli preko historijskoga razdoblja feudalnih surovosti, pa da se u prijateljskoj atmosferi posvećujemo sada zajedničkoj i što bližoj suradnji za privredni i kulturni procvat svoj i svih svojih susjeda u jadranskom i dunavskom bazenu.

Hrvati i Slovenci nisu oni, koji iz historijskoga razdoblja feudalnih invazija Venecije i cesarskoga imperijalizma Beča izvlače razloge za međusobne borbe i mržnju. No Italija je još danas puna onih, koji iz činjenica, rezultiranih mletačkim invazijama, izvlače prava, koja prirodno stanje stvari demantira i isključuje. Lozinka »pro Dalmazia nostra« odzvanja još i danas Italijom, iako u čitavoj Dalmaciji nema ni I posto (najviše 5000) Talijana, koji ipak uživaju kod nas sva svoja narodna prava na jezik, škole, na rad i stvaranje, ravnopravno sa svima nama. Istodobno preko 600.000 Hrvata i Slovenaca u Istri, Trstu, Gorici, Rijeci, Zadru i otocima pod Italijom izgubiše (o načinu, kako — ne ćemo da sada govorimo) oko 600 svojih narodnih škola, čitav niz svojih narodnih domova, svoju narodnu štampu, svoje nebrojene gospodarske zadruge s teško stečenim milijunskim imovinama; izgubiše pravo na svoj materinji jezik i na sve hrvatske i slovenske nacionalne oznake u crkvi, pa čak i na grobovima! Narodno je učiteljstvo, svećenstvo i ostala inteligencija na svoj način (o kojem takodjer ne ćemo sada govoriti) ušutkana.

I od svega toga nije ništa još reparirano, unatoč nedavnim i mnogo reklamiranih obećanja, danih prilikom sklapanja ugovora o prijateljstvu između naše države i Italije...

I sada, pokraj svega toga, stvoreno je pred nedugo i u Zagrebu »Društvo prijatelja talijanske knjige«. Sačinjavaju ga slobodni ljudi i neki baš isprobani patriote, i baš u tom leži težina stvari. Ne vjerujem, da su oni zaboravili na sve ovo, što mora boliti svakoga Hrvata i da su htjeli odobriti postupke Talijana s našom hrvatskom braćom u Istri, na Rijeci i Zadru, već mi je bliže vjerovati, da su osnutkom toga društva htjeli steći uporišta, da mogu uticati na Talijane, da isprave teško stanje naše braće pod Italijom i da definitivno likvidiraju svoje aspiracije na Dalmaciju.

No mora se postaviti pitanje, da li je pokraj sadašnjega stanja stvari bilo uputno početi tim putem?

Mi, prije svega, možemo biti i jesmo prijatelji talijanske kulture, ali nipošto ne možemo biti i prijatelji talijanske knjige u djuturu. U talijanskoj je književnosti baš u posljednje vrijeme — po svjetskome ratu — izišlo toliko i takovih knjiga, koje vrve neistinama i uvrijedama za nas. Zadaća je tih mnogih knjiga bila da se op-

ravda postupak s našom braćom pod Italijom, te da se kod kuće i pred svijetom opravdaju i njihove daljnje aspiracije na istočne obale Jadrana. Može i smije li se tu govoriti o našem prijateljstvu spram talijanske knjige? Odgovor će sigurno glasniti, da se pod tom knjigom misli na lijevu knjigu. Ali zar nije i razvikani nosioc lijepe talijanske knjige, pjesnik D'Annunzio bio okupator naše Rijeke i autor tolikih pamfleta u stihovima i u prozi protiv nas — slavenskih »barbara«?

Može se razumjeti, iako ne opravdati, ako u interesu državne politike politički ljudi u Beogradu osnivaju društva sklona kultu Italije, ali je teško razumjeti, i nikako se ne može opravdati, da to čine, prije izvršenih reparacija, i neposredno angirani Hrvati i Slovenci u Zagrebu, Ljubljani, Splitu, Sušaku, Dubrovniku itd. To ćemo i mi moći ali istom onda, kada će u najmanju ruku moj veoma poštovani prijatelj i opće uvaženi naš patriota don Kerubin Šegvić slobodno moći da u istarskim crkvama služi hrvatsku misu i da slobodno drži narodu propovijedi u narodnom materinjem jeziku; kada će se i u čitavoj Julijskoj Krajini opet slobodno širiti hrvatska i slovenska knjiga i narodu se našem vratiti njegove hrvatske i slovenske škole, narodni domovi, fiskare i novine te njegove cvatuće ekonomske zadruge i organizacije, a prestati govoriti o talijanstvu hrvatske Dalmacije.

Onda će kult Italije biti kod nas općenit i iskren, jer će on biti samo manifestacija našega zadovoljstva, što je Italija spoznala, da smo i mi vrijedni poštovanja, i dostojni da živimo slobodnim narodnim životom i kod kuće i u njezinim vlastitim političkim granicama. I onda ne će sigurno biti većih prijatelja Italije i talijanske knjige od nas Hrvata i Slovenaca.

To treba da kažu don Kerubin Šegvić, dr. Tresić-Pavičić, g. Manger i ostali naši talijanofili intelektualnoj i političkoj Italiji, i neka ta gospoda budu uvjereni, da će nas Talijani onda bolje razumjeti i više poštovati, nego li ovakvim nestvarnim taktiziranjem, koje narod u Hrvatskoj i Sloveniji ne može razumjeti i sigurno ne će slijediti, jer ono nije u skladu sa stvarnim njegovim osjećajima i shvaćanjem postojećega stanja. »Društvo prijatelja talijanske knjige« u Zagrebu naprotiv će zavoditi Talijane u bludnju, da je kult talijanske kulture kod nas veći, nego li osjećaj za otkinutu nam braću, nego li svijest potrebe da budemo budni čuvari svoja djedovskoga tla, i veći, nego li sam naš narodni ponos. Ovakvo taktiziranje može Talijane samo potstreknuti, da stalno i sistematski nastave raditi na duhovnom i političkom našem potčinjavanju, čime se stanje među nama i našom vlastitom krivnjom samo pogoršava.

H. Sirovatka.

četiristogodišnje mletačke vladavine. A sada je drukčije: dok je Venecija slala domaće popove glagoljaše u naša sela, danas je obratno. U Veneciji su se štampale sve hrvatske knjige za Istru i Dalmaciju, a danas — danas se u Italiji ne štampa niti najmanji hrvatski molitvenik. Dok je Venecija u drugoj polovici 16 vijeka naseljavala dalmatinske Hrvate u južnu i jugozapadnu Istru, danas njihovi potomci idu istim tim putovima ali u obratnom smjeru, a na njihovu zemlju dolaze koloni iz Italije. A to ne zato što bi ti ljudi htjeli ostaviti svoju zemlju, već zato što moraju da je ostave.

Nećemo duljiti. Mislimo da je to dosta, a ako se tome pridoda i ono što je već svakome poznato o tome, tada će se vidjeti da usporedba s Venecijom ne stoji nikako.

A drugo mišljenje da »Talijan koji je jugoslovenski državljani ne će prestati da bude Talijan«, ne može se aplicirati na Hrvate i Slovence u Italiji, jer Talijana jugoslovenskih državljanu u Jugoslaviji ni nema, ali zato ima Talijana talijanskih državljanu u Dalmaciji, a uz njih i nekoliko Hrvata. A ti Talijani u Dalmaciji će ostati uvijek Talijani, a zašto će ostati, to znađu najbolje baš Splićani i ostali Dalmatinci: Talijanska djeca u Dalmaciji idu u talijansku školu, a preko praznika idu u logore za fašiste iz inostranstva u Italiju. Njihovi roditelji imaju svoje društvo s talijanskim knjigama i novinama, u Splitu imaju i svoga svećeni-

ka, pa čak i ono malo radnika Talijana ima svoju talijansku radničku organizaciju.

Kada bi to isto imali Hrvati i Slovenci u Italiji, tada bi oni ostali »vjerni svome narodu«, kao što kaže g. Dušan Manger.

U citiranom članku se kaže da se danas u Italiji posvećuje našem jeziku i kulturi dosta pažnje itd., pa bi na to htjeli primjetiti da par prijevoda Urbanija, Androvičev rječnik i gostovanje ljubljanske opere znače u stvari vrlo malo. Zašto se ne uvede u talijanske srednje škole u Julijskoj Krajini hrvatski, odnosno slovenski jezik, kada te škole posjećuju i Hrvati i Slovenci?

(O pučkim školama po selima da i ne govorimo). Zašto one novele koje je preveo Urbani ne mogu tiskati Hrvati hrvatski u Trstu ili Puli da ih tamošnji Hrvati mogu kupiti? I — zašto ljubljanska opera neće više gostovati u Trstu i Rijeci?

To nije kampanja protiv talijanske kulture, već je to kampanja za hrvatsku, odnosno slovensku kulturu.

I napokon konac: Mi nismo htjeli kazati da će učenje talijanskog jezika u Jugoslaviji stvarati renegate, ali da se u Italiji stvaraju hrvatski i slovenski renegati, to nije nikakovo čudo uzevši u obzir sve ono što smo gore izložili.

To smo htjeli napomenuti na članak g. Dušana Mangera sa željom da svi propagatori talijanskog jezika i talijanske kulture ovdje imaju uvijek u vidu gornje opaske. (t. p.).

NAŠA EMIGRACIJA

Svi članovi — pretplatnici!

Od funkcionera jednog društva primili smo ovaj dopis, pa ga vrlo rado donosimo sa željom da bi se ti pridružili eventualno na ovom mjestu ventilirati. Možda bi tako najbrže došli do uspjeha.

Ova rubrika je već duže vremena rezervirana za pretresanje sličnih pitanja, pa molimo i ostale čitatelje, a naročito one koji se s doljnjim prijedlogom ne slažu, da nam pošalju svoja mišljenja koja ćemo na ovom mjestu vrlo rado donijeti. Jer mnogo je plodonosnije diskutirati naše probleme u našem listu, negoli o njima govoriti jedino uz čašicu. — Ur.

Naš list je najfresnije prirasao k srcu našeg članstva onim momentom kad je prešao u ruke Saveza t. j. od posljednjeg našeg kongresa — 4. oktobra 1936. godine. Ovom prilikom bit će važno istaknuti, da je list »Istra« jedino glasilo emigranata iz Istre, Trsta, Gorice i Zadra. Dakle naš list! — u rukama Saveza, naših organizacija, u našim rukama.

Dužnost nam nalaže da taj naš jedini list podržavamo, širimo i proširujemo, omogućimo njegov ulazak u svaku našu emigrantsku obitelj i sa njim upoznamo naš bratski narod i cijeli svijet o našim problemima i opravdanim zahtjevima naše borbe u korist našeg naroda u Julijskoj Krajini.

To možemo — i moramo — postići. U svim našim emigrantskim organizacijama postaviti ćemo ovo pitanje istovremeno na dnevni red. Stvoriti ćemo jednake i jednolike zaključke, jer su nam ciljevi potpuno jednaki.

1. Jedan Savez — jednaka društvena pravila; iste iskaznice, ista članarina.

2. Podupiranje samodruštvenih članova iz redovite članarine i onih emigranata koji su manje od tri mjeseca u Jugoslaviji. Okupljanje svih emigranata u svoje organizacije.

3. Reciprocitetne dužnosti i prava članova prenašaju se iz jedne organizacije u drugu.

Sve ono što je naše i istinski osjeća za naš pokret u korist našeg naroda bit će začinjeno i s njima će se moći uvijek računati, a suprotno sve ono što će bježati od našeg pokreta bit će protiv našeg naroda i služiti će nama protivnim ciljevima i zadacima.

Tu ćemo biti posve na čistu!

Naravno da ćemo zajedničkim našim snagama, našom moćnom emigracijom moći dokazati i našem narodu i našoj poštenoj javnosti i cijelom svijetu — putem našeg lista — da se mi borimo samo za naša najsvetija prava, da imamo u vidu samo naš narod i da nas u tome apsolutno ništa ne može dijeliti, jer u organizacijama je samo to naš cilj, a sva vjerska i politička naša mišljenja privatna su stvar pojedinaca, koja u našim organizacijama nemaju mjesta.

Prednosti triju gore iznesenih točaka imaju neprocjenjivu važnost za naše djelovanje, a u prvom redu za okupljanje našeg članstva i njegovo zainteresiranje za našu emigrantsku stvar.

Po uzoru društva »Istra« u Zagrebu osigurati se mora članstvo svih organizacija iz njihove članarine, pa makar minimalnim potporama u slučaju besposlice, bolesti i smrti sa jednim dijelom članarine (koja bi bila recimo Din 8.— mjesečno) a sa ostala 3 dinara platila bi svaka organizacija pretlatu na list »Istra« svakom svojem članu sa jedan mjesec. Da se to može sprovesti morala bi svaka organizacija:

a) poslati upravi lista Istra spisak cjelokupnog članstva sa točnom adresom u svrhu ekspedicije lista,

b) točno obračunavanje svih društava po svakom članu dinara 3.— mjesečno unapred od članarine, a za pretplatu lista.

I uspjeh je tu! Možemo postići nakladu od barem 10.000 primjeraka našega lista (tada bi naime list mogao stajati 3.— din. mjesečno), koji bi izlazio naravno i u većem obujmu.

Tu treba da imamo samo malo dobre volje. Treba da budemo svoji, da pokažemo da možemo zajedničkim silama stvoriti nešto za sebe, jer ako ni toliko ne budemo mogli dvojim da će netko imati u nas povjerenja, da ćemo za njega moći nešto izvojevati.

Tri važne napred iznesene točke morat će se sprovesti. Sve organizacije bi na tome morale poraditi, obavještiti članstvo i istovremeno zaključiti. Time će naše snage biti na okupu — pročišćene — sa novim poletom poraditi će okupljene oko svojeg Saveza u korist našeg naroda i njegovih najsvetijih prava.

Ne uradimo li to? Omatorit ćemo, a da nismo dali primjer našoj omladini, a da joj nismo ukazali pravi put kojim treba ona da ide. Našem narodu dati ćemo najteži udarac, jer će izgubiti svaku nadu u nas.

Prokletstvo će tući nas i naše potomke ako ne budemo našim radom dali nikakove nade i utjehu našem narodu, koji upravo neslomljivo koraca starim svojim putevima. A naša nesloga može ga skretati oduzimajući mu jedinu podršku koju do sada ima.

— br —

VIJESTI IZ JULIJSKE KRAJINE

PAŠOVANJE OPĆINSKIH TAJNIKA

Marko Moretti u Klani je najgori

Rijeka, augusta 1937. — Dosta se govorilo i govori o prijateljstvu i o izmjeni postupka s našim narodom, ali dok činovnici, a naročito općinski tajnici Rijeke, Matulja, Klane itd. ne izmijene svoj postupak, ima vrlo malo nade u neko poboljšanje.

Najgori od svih je Marko Moretti, općinski tajnik u Klani. On je toliko dozlogrdio, da ga je narod morao tužiti već tri puta prefekturi u Rijeci, ali Marko Moretti je još na svome mjestu. Tri godine redom — 1934, 1935 i 1936 — išla je deputacija Prefektu i prikazala njegova bezakonja. Uvijek se ljudima obećavalo, ali tajniku u Klani nije ni vlas pala s glave.

Lanjske godine je potpisalo oko 100 glava obitelji iz Klane molbu da se makne općina iz Klane u nadi da bi se time riješili i općinskog tajnika Morettija.

Ali ljudi su nastradali: Nekoje je Moretti optužio da su protiv Italije, a nekoje da su komunisti. Iz svoje kuće je izbacio stanare koji su tu molbu potpisali, a druge

je glibio, tako je na pr. jednog čovjeka ogloblo sa 80 lira za 4 kolca koja je usjekao u sumi.

On i nadalje traži darove u novcu i živežnim namirnicama, ako hoće da nešto napravi što je dužan po službenoj dužnosti. Sve najbolje, kao šunke, sir, pilići, jaja itd., mora da ide besplatno u njegovu kuću. Ko mu ne donese, taj plaća i za sebe i za drugoga.

Tako na pr. Fabijan Sušnik, otac desetoro gole, bese i gladne djece morao je uplatiti 800 lira prisilnog zajma, a jedan drugi je morao prodati volove da plati porez na dućan kao trgovac, a on nije nikada ni imao trgovine.

S druge strane priredjuje na općinske troškove zabave za omladinu i djecu, kako bi pokazao vlastima da on radi na italijanizaciji ovog kraja i kako bi se mladima umilio. Roditelje baca na prosjački štap, ali djeca to vide, pa sve njegove zabave neće umanjiti mržnju koju on svojom pohlepnošću sije među narod. — (Sag)

Gospodarenje sa općinom u Klani

Kako se potroši 300.000 lira godišnje u općini koja broji 1600 duša

Klana, augusta 1937. Talijanski zakon o općinama kaže da mora biti najmanje 5000 stanovnika u jednoj općini; dočim općina Klana broji oko 1.600 stanovnika, a troši godišnje oko 300.000 lira i uz to daje besplatno zakup lova Klane i sela Studene za 10 godina kao nagradu onima koji su tu općinu stvarali.

Mi ne bi o tom pisali, a da ne istaknemo kamo vodi ovakovo gospodarenje i uništavanje općinskog narodnog gospodarstva.

U općini Klana troši se danas ogromni novac na skroz nepotrebne stvari; općinski dohodak iznosi 60.000 lira, općinska trošarina 50.000, žumski prekršaji 100.000, dakle po osobi oko 200 lira godišnje. Kada bi uračunali državni porez, bila bi ta brojka još mnogo veća.

Kuda ide samo općinski novac to lako može ustanoviti svaki čovjek u Klani. Kada je kakova svečanost ili kakav fašistički praznik, naš načelnik i bilježnik sakupe svu klatež i doseljeno radništvo te ih na općinske troške voze kuda ih srce vuče, samo da se predstave da ih narod voli i da ga vode kao medvjeda na uzici čas na Rijeku, čas u Opatiju ili u koje drugo mjesto. Mnoge djevojčure i bog zna kakove doseljene ženetine, dapače i ciganke kod porodajca dobiju po 6 kg mesa nedjeljno i

kolešta drugo tako da im se isplati doći roditi u Klani.

Odakle tko dodje da traži rada a ne može da ga dobije u Klani, on dobije 3 dana besplatnu hranu. To se razumije da naši ne dobiju ništa. Svaki činovnik njihov u Klani dodje gol i bos, pa se ovdje kroz par mjeseci sasvim pogospodi na naš račun. Obuku se elegantno, kupuju motore, vozikaju se i cijele noći kartaju. Kada bi barem bili za nekakvu korist narodu, ali oni nas muzu, na svakom koraku nas grde i nastoje da nam učine svako zlo.

(Sag.)

DJECA U KLANI SE VESELE UZALUD

Klana, augusta 1937. — (Sag.) I u Klani se bio pronio glas da će se u školi učiti i hrvatski. Tome su se veselili svi, a ponajviše naša školska djeca, koja su tu uvadjanje svoga materinskog jezika u školu očekivali kao velik događaj. Dajući oduška tom svom veselju presreli su lednog dana općinskog tajnika Morettija i rekli mu da će doskora u školi početi učiti hrvatski. Općinski tajnik se razbjesnio na to i rekao im: — Taj ružni hrvatski lezik (quella brutta lingua croata) neće se učiti — i zahtjevao je od njih da mu kažu od koga su to čuli, pa da će već on onoga koji te glasove pronosi naučiti hrvatski.

Velik požar u Javorju

u kojem je upropašten seljak Kovač

Javorje, augusta 1937. Prve dane ovoga mjeseca zadesila je velika nesreća našeg seljaka Kovača. Njemu je u noći između trećeg i četvrtog ovog mjeseca izgorjela kuća i štala. Vatra se silnom brzinom proširila i na sve ostalo što je u kući bilo. Izgorjelo mu je sve poljsko oruđe i sijeno a i sav kućni namještaj što ga je imao, tako da je siromah ostao gol i bos. Da bude nesreća još veća, on nije bio nigdje osiguran, tako da trpi ogromnu štetu, koja se cijeni na 60.000 lira. Da mu se nekako u nevolji pomogne nekolicina

naših ljudi bili su sa Kovačom na našoj općini u Podgradu i molili da bi mu se priskočilo u pomoć, ali do sada nije još ništa dobio, a ne znamo da li i hoće. Ti isti ljudi uputili su preko općine molbu na ministarstvo, da bi se ovom nesretnom čovjeku oprostio porez. Vidjet ćemo što će se za njega učiniti sa strane vlasti. Sa naše strane mi smo učinili sve, što smo mogli. Sakupili smo ono najnužnije za prvu pomoć ali ne možemo toliko da bi ga bar donekle mogli spasiti, jer smo i mi svi do gola operušani.

Grupiranje emigrantske omladine

Prikupljanje emigrantske omladine u društvu »Istra« u Zagrebu vrši omladinska sekcija istoga društva. Organizirani rad je u toku. Saboteri ne spavaju. I oni bilježe već izvjesne uspjehe. Sprečavaju uspješno i puno aktiviranje emigrantske omladine u ovom emigrantskom centru. Samo što njihova aktivnost nije dosta kamuflirana, prikrivena.

Muška omladina se odaziva pozivima, učlanjuje se i pridolazi u društvo u grupama. U tom su pogledu zabilježeni uspjesi kao nikada do sada. To je izazvalo reakciju kod onih, kojima je naša sveta zajednička stvar trn u peti. Ne će da miruju. Gore po njih. Možda će tako samo izazvati veću aktivnost na strani ovog dijela, koji sve više obećava i radi. Aktivni dio emigrantske omladine i mora da odgovori muški i odlučno.

Nije istina da i među ženskom emigrantskom omladinom ne postoji interes i ljubav do staroga kraja, do emigrantskog pokreta i svoju nas, koji ga predstavljamo. Roditelji naše omladine, očevi jednako kao i majke, pokazuju svojoj djeci u svemu pravo stanje, odgajaju ih u istarskom duhu: ljubiti svoju zemlju, svoje roditelje s ove i one strane granice. Naši pravi Istrani, očevi i majke, svijesni su svoje odgovornosti pred ukupnošću. Nema naše kuće, u kojoj se ne govori naše domaće narječje iz staroga kraja. Nema našega doma u kome ne bi

bilo zajedničkih briga i potreba. Unestimo ih u naša društva. Učlanjivamo se: staro i mlado, skupljajmo se, bit će nam lakše. Više glava, više znade; više ruku — više može. Unesimo svoju volju u društva, koja nose imena naših krajeva. Neka budu ta društva onakva, kakva mi hoćemo da budu. To neka je svijesni i odlučni odgovor onima, koji rade i vrležaju u korist uzročnika naše emigracije, u korist onih, koji su krivi što smo morali ostaviti rodni kraj i sve ono duboko, krvavo, što nas veže uza nj.

U radu i na odmoru, za spavanje, uzijele nam je pred očima — povratak u oslobođenu zemlju naših snova. Ali to ne može ostati, to ne će ostati san već postati stvarnost. Ali za stvar treba raditi. To hoće omladina. To hoće i staro i mlado. Popraviti i uljepšati svoj život. Urediti ono, za što svi mi znamo da ne valja. Za to će se založiti i prave istarske matere, na tome moraju da rade i rođene kćeri naše Istre. Sve drugo je podala, sve drugo znači beznačajno bremenje (kočenje) dobre i pravedne stvari, izdaja skupnih ideala.

Onima, koji očajavaju zbog svakog našeg uspjeha, moramo pokazati pravu istarsku šaku (matafun ili punju). Koji ometaju naš stvaralački rad — dokazati da su svinjihovi pokušaji nemoćni da se suprotstave lažima, kleveletama i sličnim nečasnim oružjem, dostojnim gospodarstva za koje rade. Takvima pokazati zube i još složenije raditi. Mi hoćemo živjeti kao pravi ljudi, kao pravi emigranti. To je naše pravo i mi ćemo ga obraniti od svaku cijenu — i

NEUSPEL PREDLOG KRAŠKEGA PODEŠTATA

Knežak, avgusta 1937. — (Agis). — Imamo odličnoga podestata, ki leži vsem pridnim i poštenim občanom precej na želodcu, kot pač vsak privandrovec z juga, ki nas hoče osrečevat s svojo duhovitostjo in pridnim delom za blagor domovine, a na stroške naših ubogih zgaranih hrbitov in rok. Ta odlični gospod se piše Ciro Giuliani. In šinila mu je nekega lepega dne v glavo misel, ki ga je vsega prevzela, in mu ni dala miru ne po dnevu ne ponoči. Zazdalo se mu je najbrže, da za ubogi Knežak še ni napravil nič posebno vidnega in važnega za časa svojega podestatovanja in da mora pač pohiteti, da dokaže, da je tudi on nečesa zmožen in ga skrb za blagor svojih ubogih podložnih in inicitativa še nista zapustili. Obenem pa je hotel v čast tem znamenitim dnem, ko on — nosilec nove kulture ubogim in neprosvetljenim Pivčanom — načeljuje eni izmed odrešenih občin — postaviti viden spomenik, da se ga bodo spominjali še pozni rodovi in se bo bralo v kronikah tako in tako...

Skratka, našemu gospodu se je nankrat zadelo, da je za Knežak dosežanje šolsko poslopje preskromno, preničko, za tako odlično institucijo, kjer se morajo vzgajati novi Italijani v duhu kampsidoljske volkulje. Nam ubogim državljanom drugega razreda seveda niso rojile po glavi tako visokoleteče misli in se nam v naših skromnih zahtevah in pameti zdi naša šola kar lepa in dovolj prostorna, vsaj za sedaj; mogoče da se bo v bodočnosti pokazala slična potreba, če se bodo zvišale za nekajkrat vladne nagrade za mnogoštevilne družine, za sedaj pa to prav res da ni potrebno. Gospod podesta je pri tej ideji, kljub vsej modrosti ki ga krasi, celo pozabil na naše ogromne dolgove in prazne sklade! Pa kdo bi na take malenkosti mislil; denar za tako važno stvar se mora dobiti, sladko je za domovino erkniti pa čeprav od lakote. Snoval je in snoval in ko je dosnoval v potankosti vse, ni mogel več za sebe držati temveč je svoj načrt hotel razodeti še kakemu človeku iste dragocene krvi. Najpripravnejši za to se mu je zdel občinski tajnik Macillis, torej njegov podrejeni. Ta gospod Macillis je bil prej z isto funkcijo v sosednji občini Zagorje, po združitvi pa se je kar nam preselil, ker je to pač najbolj pripravno, kdo bi pač preveč trošil za selitev. Naš tajnik je v naših krajih že približno deset let in je med tem imel dovolj prilike pokukati v naše prazne shrambe, prazne mošnjake in drugam, kjer je lahko spoznal, da smo strašno bogati na skrbih in brigah, kako se pretolče, kako stieniti do zadnje srage, da se iztisne denarček za gospode dacarje, da ne bodo le ti slovesno z bobnom oznanili, da je denarju kraj in da zato nimamo več pravice bivati pod svojim ubogim krovom. In je naš g. tajnik že bolj brhien od svojega šefa, ker je spoznal, da je temu res tako in ni kaj ugovarjati in da je treba delati le toliko, kolikor se pač z razpoložljivim ničem da.

Gospod podesta je torej napovedal gospodu tajniku resen sestanek, v dopolavoru seveda, da se pogovorita o prečem vprašanju. Gospod podesta je z vso vročekrvnostjo, ki mu je prirojena, razvijal pred tajnikom svoj načrt o tem, da se vsaka šola vzdigne za nadstropje. Na nesrečo pa g. tajnik ni bil nič kaj navdušen za podestataov načrt in mu je kljub njegovemu gospodstvu začel ugovarjati in dokazovati, da iz te moke ne more biti kruha, ker se pač občinske datavje radi svoje maksimalne višine ne morejo več zvišati. Čudno res, da se je moralo g. podestatu tako sama po sebi umerno resnico šele dokazovati; kar je na vrhu je pač na vrhu in ne moreš se videti! In vendar g. podestat tega ni hotel ali ni mogel razumeti in gotovo se mu je tudi za malo zdelo, da ga hoče podučevati njegov podrejeni, čeprav iste plemenite krvi. Besedga je dala besedo in ko je videl, da je preneumen za pametno debato je reklo čmol po tajnikovem licu, kakopak, gospod tajnik je v duhu sedanjih časov prejel avtoritativno klofuto. Toda slednji je hotel dokazati, da ni samo po pameti močnejši temveč tudi po sili mišice: vrnil je mlo za drago in tako je iz besedičenja nastal pravi pravcati dvoboj s klofutami. Kdo je ostal dolžan klofuto nam ni znano, vemo le to, da so se za dvoboj pozanimali karabinjerji in da bo gospodu podestatu dana sijajna prilika, da pred slavnim sodiščem pokaže svojo moč drost in patriotizem, ki ga je od visokoletečih načrtov za zvišanje šole dovedel do vročih in skeletnih klofut. Mi gospoda podestata sicer pomilujemo, ker smo dobri kršćanski ljudje, vendar si ne moremo kaj da ne bi bili veseli, da je za enkrat njegov načrt zgorel in ognju klofut in nam je tako prihranjena nova skrb in strah pred groznim ropotom rubežnega bobna.

Čermelj aretiran na meji

Postojna, avg. 1937. — Na meji so aretirali karabinjerji 22-letnega Karla Čermelja. Čermelj je zbežal ob pričetku italijansko-abesinske vojne v Jugoslavijo. Sedaj ga je gnalo domotožje zopet domov. Na meji pa so ga ustavili karabinjerji in predali sodni oblasti.

Zabranjena prodaja jug. listov

St. Peter, na Krasu, avg. 1937. — V St. Petru na Krasu stoji tamošnji fašjo na stališču, da naši ljudje ne smejo čitati jugoslovanskih listov. Zaradi tega je tam zabranjena prodaja naših listov. Pri tem delu se odlikuje posebno leknar Misačur.

DROBNE VESTI IZ NAŠE DEŽELE

— Šest-godišnjem Antonu Štrmotiču iz Valture pala je na glavu daska i ranjen je po licu, tako da je morao biti prevezen u bolnicu.

— Veliko nevrijeme je bjesnilo 21 o. mj. na Puljštini. Pričinilo je velike štete. Tako je Antonu Stepčiću u Ševama pod Šikići grom ubio 12 ovaca. U Vintijanu je grom udario u štalu Grge Premate i nanio mu štetu od 2.000 lira. U Valdebeuku je grom udario u krov kuće Ivana Mikovilovića i zapalio ga. Srećom nitko nije stradao životom, a vatru su uspjeli pogasiti.

— Autobus je usmratio Smoljana Ivana pok. Antona iz Roverije. Išao je biciklom i na cesti Pula—Poreč naletio je na nj autobus koji saobraća na toj pruzi, i na mjestu ga ubio.

— U Zadar je prošle subote otišao na izlet tridesetak šibencana. Lijepo su dočekani, a faš. tajnik ih je vodio po gradu. Taj izlet je organizirao »Putnik«, a siljeđeci priprema za 8 septembra.

— Šimun Vretenar iz Deroldije kod Poreča ranjen je u kamenolomu u desno oko na kojega je oslijepio.

— Iz Trsta se sprema u Zagreb skupni izlet na zbor od 28—30 o. mj. Izlet organizira poduzeće U. T. A. T. Put za odlazak i povratak stoji 90 lira.

— U Buenos-Airesu je umro Ivan Rožanc, mesar, rodom iz Mislje kod Divače. U Americi je bio 30 godina i ostavlja tamo ženu, sina, brata i sestru.

— Obmorska letovišta, kakor Grado i druga, so letos zelo napunjena posebno s Čehi in Nemci, ki prihajajo v vedno večjem številu.

— S kakšnimi metodami se ponajajo fašisti priča neko pismo v »Popolo di Trieste«, kjer je »camerata« Ettore Benvenuti pisal, kako je na Opčinah natepel nekega Angleža Amodea ki ni bil naklonjen fašističnemu režimu.

— Naučni minister je določil, da bodo zgradili nekaj šol tudi v Julijski Krajin i in tako tudi na Gorškem. V Gradški ob Soči bodo zgradili gimnazijo, v Tolminu pa bodo sedanjo gimnazijo zopet spremenili v učiteljsko, kakor je bilo pred leti. V drugih večjih trgih bodo otvorili gospodarske in poljedelske tečaje.

— V Borovnici je umrl 23. julija t. l. naš rojak Leopold Bole, nadzornik proge državnih železnic.

— V Gorici so umrli pretekli teden med drugimi: Simčić Tereza vd. Černe, 75 let. Komel Alojzija pcr. Belingar 54 l., Škočir Franc iz Kobarida 37 l., Furlan Valentin 47 let.

— V Ročinju so našli na nekem seniku mrtvega 25-letnega Leopuščka Angela. — Zadel ga je baje kap.

— Bogoslovi iz Gradišta, sve Gradliščanski Hrvati boravili su ovih dana u Zagrebu.

— Veliko vojaško pokopališče v Sredopolju (Redipuglia) so zaprili, ker bodo prenesli vojaške grobove na novo pokopališče.

— 21-letni Mervič Adolf iz Sempasa, mesto da bi šel na nabor, je šel rajši na delo v Jugoslavijo in naborna komisija ga je izročila sodišču. Ko ni imel več dela, se je Mervič zopet vrnil v Italijo in se prostovoljno prijavil karabinerjem v domači vasi, katerim je izjavil, da je bil prisiljen iti v Jugoslavijo da dobi delo in da se preživi. Sedaj mora odslužiti rok. Postavljen je bil pred vojaško sodišče, ki ga je obsodilo pogojno na 3 meseca ječe, kar se mu ne vpiše v kazenski list.

— Tatovi so obiskali »Hotel Montenegro« v Kobaridu, last Ide Devetak, in odnesli 120 šilingov, 250 lir ter češki potni list nekega gosta, ki se je nastanil v hotelu.

— Gorški prefekt Orzi je obiskal Brda in se zanimal za pridelke in stanje prebivalstva.

— Na Sv. Gori pri Gorici nameravajo postaviti spomenik padlim vojakom. Spomenik bo v obliki stolpa s križem in bo visok 25 m.

— Sekretarijat Društva naroda objavio je dugi telegram valencijske vlade, kojim se, pozivom na član 11 statuta Društva naroda, traži da se ova pozabavi talijanskim napadajem na španjolsku republiku.

— Londonska štampa piše da su saobraćajne britanske veze na Sredozemnom moru ugrožene. Britanska javnost sve odlučnije traži, da londonska vlada u tom pogledu od riječi predje na djela.

— Ukrajinska skautska organizacija u Poljskoj raspuštena je, a neki dan je bio raspušten ukrajinski sportski savez.

— Naredba engleske vlade britanskim ratnim brodovima u Sredozemnom moru da oružjem brane trgovačke brodove izazvala je vrlo mučan utisak u Italiji.

— Wernerjeva drama »Ljudje na ledeni ploščici«, ki je imela lep uspeh tudi v Ljubljani in drugod, je bila pravkar prepovedana za vso Italijo.

— V Rimu so ustanovili centralni demografski urad, ki ga bo vodil prefekt. V njegov delokrog bodo spadale vse zadeve ki se tičejo ljudskega gibanja.

— Jedna japanska pomorska divizija stiže 13 ili 14 o. mj. u Palermo. Časnici japanskih ratnih brodova bit će primljeni kod talijanskog kralja.

— »Campo Spagna« u kojem se nalazi 450 djece iz Španije, posjetio je ministar Ciano i Mussolini.

Umor antifašiste Rossetija v Miljah

Trst, avg. 1937. — V nedeljo, 8. avgusta proti večeru je v Miljah pri Trstu brez vidnega vzroka ustrelil 28 letni Giovanni Venosa 29 letnega Marjana Rossetija. Rossetti je bil znan za komunistično mislečega človeka in se je vrnil pred krat-

kim iz Francije. Ker pa je morilec znan kot fašist in ker se v zadnjem času opazila zopet ojačena delavnost milških fašistov, ki sliči znanim kazenskim ekspedicijam iz let 1919—1922, je ta umor delavstvo v Miljah silno razburilo.

Kmet bo moral pridelati, kar mu bodo ukazali

Minister za poljedelstvo Rossoni je imel v rimskem radiu velik govor za italijanske poljedelce, v katerem je obravnaval letošnje veliko in uspešno žetev. Povdarjal je, da je prinesla letošnja »žitna bitka« po dolgem času končno zmago in da Italija mora ostati pri tej zmagi in iti še naprej. Kajti Italija je letos pridelala 80 milijonov kv. žita, kolikor zadostuje za svojo potrebo, in ji ne bo treba uvoziti iz inozemstva. V naprej se bodo morali poljedelci podvreči disciplini, ker na tem področju se ne bo smelo popuščati, ampak graditi vedno dalje.

Doslej je znašal deficit v pridelovanju žita letno okrog 10 milijonov kvintalov in je morala Italija to količino uvoziti iz drugih držav. Lansko leto je znašal primanjkljaj še več, to pa zaradi zelo slabih vremenskih neprilik, ki so v veliki meri vplivale na žito.

Italiji primanjkuje sedaj 4 milj. kvint. koruze. Tudi tukaj bodo morali italijanski poljedelci poseči v bitko, v »koruzno bitko« in zvišati produkcijo. Nadejajo se, da bo ta bitka lažja in prej izvedljiva. Poleg tega primanjkuje Italiji še 1.500.000 kvint. ovsa (letno ga pridelajo okoli 5.500.000 kv.). Sena in krme primanjkuje za 10% od celokupne produkcije. Vino, riža, krompir, konoplja in

sladkor se pridelajo v zadostni meri in se celo nekateri pridelki izvažajo. Primanjkuje pa oljčnega olja. Pomagati si bo treba s cepljenjem divjih oljk. Teh je v Italiji 10.000.000. Ministrstvo za poljedelstvo naj bi prisililo lastnike, da to izvršijo v teku 4—5 let.

»Disciplinare la produzione!« to naj bo geslo, ki so ga fašisti naredili za kmete. V bodoče bo treba izravnati vse primanjkljaje: za koruzo, oves, olje in meso. V bodoče bodo kmetom tudi odredili, koliko in kaj naj kdo pridelata na svojem zemljišču. Mussolini je že večkrat opozoril, da v korporativnem režimu vsakdo ne more pridelati kar hoče in kolikor hoče. »Gospodarska« disciplina izloča vsako subjektivno razmišljanje. Vsak posameznik je dolžan dati svoj delež k splošni planirani produkciji, po načrtu, ki so ga izdelale korporacije na podlagi državnih potreb. Samo v okviru tega načrta bo moral vsakdo iskati svoj dobrobit in korist. Jasno je, da ni mogoče dovoliti posameznikom v nacionalni družbi, ki je dobro organizirana, da bi pridelovali samo to, kar jim trenutno najbolj nese ali samo žito ali samo riž ali vino. Popolnoma upravičeno je, da se razdeli produkcija po zahtevah najvišjih nacionalnih interesov, je rekel minister. (Agis)

OBSOJENI V KONFINACIJO

Reka, avgusta 1937. — (Agis). — Pretekli mesec so bili na Reki aretirani Jakob Rebec in še dva druga. Vsi trije so bili obdolženi, da so imeli namen prekoračiti mejo brez potnega lista. Pred kratkim, so bili obsojeni, in sicer Rebec na dve leti konfinacije, drugi obsojenec na tri leta, tretji pa na pet let. Takoj po obsodbi so bili vsi trije prepeljeni nekam v južno Italijo.

KADIJA TUŽI, KADIJA SUDI

Klana, avgusta 1937. — U Klani se imala graditi vojniška kasarna. Bile su tri komisije; jedna je odredila da se kasarna gradi kod sv. Roka, druga kod pilane, ali je izašla na načelnikovu da se gradi usred polja. Time narod ima veliku štetu, jer vojništvo prolazi preko polja, gazi usjeve. Narod se tužio i molio, ali uzalud. Prije nego se počelo s gradnjom sakupili smo između sebe po 5 lira za jednog advokata na Rijeku, koji je u naše ime molio u Rim da se tamo kasarna ne gradi, jer da će biti velika šteta seljacima. Molba se vratila iz Rima načelniku u Klani, pa su on i tajnik Moretti dozvali potpisnike i zaprijetili im se da će biti kažnjeni ako se još budu žalili. I kasarna je ostala tamo gdje je htio načelnik. Ko te tuži kadija, ko te sudi kadija. — (Sag.)

Vodice bez svećenika

Vodice, avgusta 1937. Svojedobno bili smo javili kako u cijeloj Čičariji imamo samo jednog svećenika i to u našem selu, ali na nesreću i ovaj nas je napustio, jer je premješten. Mi smo danas potpuno zapušteni, crkva nam je zatvorena i sada dolazi k nama župnik iz Slivlje. On dolazi samo u slučaju smrti da mrtvog otpрати u vječni počinak, a za sve ostale stvari mi moramo ići k njemu u Slivlje.

IZ UREDNIŠTVA

PAŽNJA SARADNICIMA I ČITATELJIMA!

Radi pomanjkanja prostora, a i radi drugih uzroka koji ne ovise o nama, nismo mogli u ovom broju donijeti sve primljene članke i vijesti. Molimo saradnike da se ustrpe. Siljeđeci broj ćemo izdati na šest stranica, pa ćemo tada objaviti sve ono što smo ovog puta morali izostaviti.

Kada bi naš list izlazio svake sedmice na šest stranica, mogli bi udovoljiti barem najosnovnijim zahtjevima. Tada bi mogli objavljivati i duže članke i mogli bi stalno uvesti neke vrlo potrebne rubrike, kao rubriku o svim važnijim događajima u Jugoslaviji i ostalom svijetu, rubriku o narodnim nagninama, posebnu stalnu rubriku gdje bi se nkratko prikazivala kulturna i politička povijest naših krajeva u Italiji, što bi bilo veoma potrebno naročito mladim emigrantima. Uz to bi mogli rubriku »Naša emigracija« proširiti u neke vrstislobodne tribune gdje bi čitatelji iznosili svoje poglede na sva pitanja, a i posebna rubrika naše omladine bi se morala uvesti. Sve to bi mogli sprovesti kada bi list izlazio na šest stranica redovno, a na šest stranica

može izlaziti jedino ako pretplatnici list plaćaju. Čim više pretplatnika, tim veći i bolji list, to je stara neosporna istina.

Na emigraciji je da to postigne. A da se vidi kakav namar vlada u tom pogledu, napomenut ćemo samo siljeđeci slučaj: u jednom mjestu koje ima 70 pretplatnika našeg lista, skoro isključivo emigranata, duguju ti pretplatnici zajedno za pretplatu 5.200.— Din (pet hiljada i dvjestina dinara). Kada bi samo dužnici u tom malom gradu podmirili u redu pretplatu, list bi mogao devet puta redom izaći na šest stranica.

To je samo jedan grad. A gdje su ostali: Mi smo dali mogućnost otplaćivanja u obrocima kao ni jedan list u Jugoslaviji, Savez je poveo akciju, a uspjeh je do sada mnogo manji nego smo se nadali. Do sada smo postigli jedino to da svaki drugi mjesec možemo izlaziti na šest stranica.

Taj mali uspjeh nije dovoljan. Treba se dati na posao.

Svaki savjet u tom pogledu primamo sa zahvalnošću.

JURINA I FRANINA

Franina: Si čuja Jurina za onu novu? Jurina: A ča?

Franina: Kako su niku noć u našen selu breki navljali?

Jurina: Pak ča je to bilo?

Franina: A niki mladići su zakantali par pismic, a pokle su po noći došli u selo špiceri i ronpali na nikih vratu ud hiše da vide je li su niki ter niki doma?

Jurina: A ča su ti frkalasi kantali?

Franina: »Lipa grana z duba utsičena? Koliko si brižna unesričena

I ki zna ča to još dugo durati

I ča češ mi brižna još provati?«

Jurina: Pak ter nisu niš grdo kantali!

Franina: A nisu ne ma njin se je paralo da je to preveć.

Jurina: Pak su kega frmali?

Franina: A nisu ne, aš nidan ni stija povidati ki je kanta. I stari i mladi su rekli da oni ne znaju ki je po selu hodića kantajući.

Jurina: Benj ča ni to lipo ča je svit složan. Ma ter su bili rekli da če se smiti kantevati, kušeljati i po našu se Boga moliti.

Franina: A če, če ma kad, to nidan ne zna.

Jurina: Ma ja sojen pretelju ne bin to branija. Tr i jedanput smo kantevali ča nas je bilo volja i kad nas je bilo volja i smo slali našu dicu h našin maještron u školu i ni ni bilo nika-kovega preteljstva.

Franina: Alora kakovo je to preteljstvo? To ni breki ne razume.

Jurina: Benj ča ti se para zašto ne pušte janka kantati naše frkalase. Ča he je strah da se u selu ne zbude divojčine je li stare matere ke ne moru spati ud nemira za sojon dicon ki su brižni po svitu rastešeni kakoj mladi kosići. Forši he je i to strah da ne ušušuraju kakovu črnu maještroviču je li maještra ča onako lipo našu dicu vade da ne štimaaju soju mater i soje starijel

Franina: A forši bi pak stili da se samo ona kanta »Se vol veder Trieste te mando in kartolina bin, bam, bom« — ča su njin jedanput sami njihovi trlestini kantevali i Rovinjal, aš naši, pomajku brečiča z dugin repon, nisu ni znali te verse.

† IVO RAJČIĆ

Sušak, 22 augusta — (Sag.) U Sušaku preminuo je nakon kratke i teške bolesti dne 20 t. mj. u 53 godini života savjetnik okružnoga suda Ivo Rajčić. Uz visoku erudiciju uma i srca dičile su blagoga pokojnika sve odlike pravoga plemenitoga Istranina. Neizmerno skroman u ličnim ambicijama i potrebama posvetio je sve svoje izvanredne sposobnosti visokome pozivu, svojoj ljubljenoj obitelji i svome osirotojelom narodu. Ne tražeći nikada ni slave ni priznanja, svuda, kudgod se je kretao, činio je dobro; zato žale za njim pored rastužene porodice svi bezbrojni njegovi prijatelji, štovatelji i znanci, a to su svi oni, koji su ikada došli s njime u bilo kakav dodir, jer on neprijatelja uopće nije imao. A osobito ga je odlikovala žarka ljubav za rođenu istarsku grudu. Bio je kremen-značaj, kakvih trebamo naročito u ovo teško i pomučeno doba više nego ikada.

K vječnom počinku su ga ispratili mnogobrojni prijatelji i štovatelji s obje strane granice, a lijes su ponijeli svi tronuti njegovi kolege suci. Kod otvorenoga groba oprostili su se od blagoga pokojnika značajnim i dirljivim govorima predsjednik okružnoga suda, starosta Sokola Sušak—Rijeka, predstavnik advokata i predsjednik naše organizacije, koje agilan član i potpornik je blagi pokojnik bio od njenoga osnutka i koja je u počast njegove uspomene održala dirljivu komemorativnu sjednicu.

Predobrome blagome našem Ivi pokoj vječni a uciviljenoj porodici naše najskretnije saučešće! — R.

SMRT PRIJATELJA ISTRE

Sokolsko društvo Zagreb 3 dostojno je otpratio 7 o. mj. na posljednji put na Mirgoji svoga člana i brata Slavka Eisenhuta.

Nalazeći se u društvu u kojem ima velik broj Istrana i ostalih emigranata iz Julijske Krajine, pokojni Eisenhut je pokazao kako ga boli sudbina braće preko granice. Pohvalno je od strane pjevačkog zbora Sokola 3, što su mu u znak zahvalnosti i poštovanja nad otvorenim grobom otpjevali Brajšinu »Mažurano moja«.

VIJESTI IZ ORGANIZACIJA

IZ DRUŠTVA »ISTRA« U ZAGREBU

TREĆE USMENE NOVINE OMLADINSKE SEKCIJE

Omladinska sekcija društva »Istra« priređuje članski sastanak u subotu 28. o. m. j. u 8 sati naveče u društvenim prostorijama, Zerjaviceva 7 dvorište. Pozivaju se članovi društva »Istra«, prijatelji i simpatizeri da dođu.

Sadržaj usmenih novina je: 1. Boris Fegam, stud. mek.: Simon Gregorić, predavanje. 2. Ivan Pirih recitira pjesme »Goriškog slavčaka«. 3. Ekvantije... sa dogovorom i diskusijom o pitanju pokretanja dramsko-diletantske, pjevačke, mandolinističke i šahovske podsekcije. Odbor.

SVIMA KOJI IMAJU KNJIGE IZ DRUŠTVENE KNJIZNICE.

Ovim se pozivaju svi čitatelji koji su uzeli knjige iz knjižnice Oml. sekcije, da knjige čim prije povrate. Knjižnica je otvorena nedjeljom od 10—12 sati i srijedom od 6—8 naveče, jer će se urediti knjižnica i početi s redovitim izdavanjem knjiga.

Knjižničar.

NOVA UPRAVA ZADRUGE »ISTARSKI DOM« U ZAGREBU

Zagreb, avg. 1937. — Zadruga »Istarski Dom« u Zagrebu je održala svoju redovitu glavnu skupštinu dne 29. jula ov. god. u prostorijama Jugoslovenske matice. Na ovoj skupštini je izabrana nova uprava:

Upravni odbor: Stari Ivan, Radošević Šime, Macan Josip, Butković Josip, Milić Matko, Dobrila Josip, Juričić Jakov, Vozila Anton i Sanković Anton.

Nadzorni odbor: Čuljat Nikola, Mihaljević Mihovil, Mihaljević Anton, Randić Zvonimir i Smolica Petar.

Na prvoj konstituirajućoj sjednici izabrano je časnništvo kako slijedi: pretsjednik, Stari Ivan, potpretsjednik: Radošević Šime tajnik (poslovodja) Milić Matko, blagajnik Dobrila Josip.

POZIVAJU SE SVI PJEVAČI

da dodju na sastanak Omlad. sekcije u subotu u 8 sati naveče u društvene prostorije radi dogovora za komemoraciju bazovičkih žrtava.

Pozivaju se svi, bez obzira jesu li članovi Omladinske sekcije.

Prelac Jure.

CJELOKUPNOJ EMIGRACIJI U ZAGREBU

Primamo od jednog aktivnog emigranta i propagatora naše pjesme: Kako često čitamo, čujemo i vidimo da naši pjevački zborovi — naši i domaći — izvadaju naše narodne pjesme. A šta mi izvadaju čekamo? Gdje je naš zbor koji bi pjevao i propagirao našu pjesmu među nama i među domaćim? Dvanaesti je čas da se maknemo iz mrtvila, jer za naše propuste odgovaramo našem narodu dolje i našim potomcima.

Dvanaesti je čas — maknimo se!

Dolinac.

DRUŠTVO »JADRAN« IZ MARIBORA U PTUJU

Za nedjelju 5. sept. na predvečer rojstnoga dne Nj. Vel. Kralja Petra II. je napovedan koncert društva »Jadrana« iz Maribora — kategega priredio narodno obrambna društva u Ptuj u proslavu rojstnoga dne Nj. Vel. Kralja. Spored obsega: Slavnostni govor, in umetne ter narodne pesmi. Po zadnjih uspehlih koncertih »Jadrana« je pričakovati, da bo ta koncert za mesto Ptuj nekaj novega in posebnega. Zavedno ptujsko občinstvo bo ta dan gotovo napolnito mestno gledališče do zadnjega kotička.

PAVEL PLESNIČAR :

REMINISCENCE OB 30 LETNICI ODKRITJA PRVE SPOMINSKE PLOŠČE PESNIKU SIMONU GREGORČIČU

Odkritje Gregorčičevega spomenika, določeno za dan 5. septembra t. l. v Ljubljani, mi je priklicalo v spomin vrsto dogodkov, ki so se sprožili v Rihemberku na Goriškem, ko je občinski zastop rihemberški odkrival l. 1907 spominsko ploščo svojemu nekdanjemu kaplanu, pesniku Simonu Gregorčiču. Jaz sem se takrat komaj malo razgledal po Gregorčičevi »deželji rajskomilici«, saj me je jedva leto prej vrgla Usoda iz Istre tjakaj na izpraznjeno mesto takrat »vpokojenega nadučitelja Ambroža Poniža, Čestitci pesnikovi so odkritje spominske plošče odpravili v enem dnevu, ne tako jaz in moj prijatelj Možina, ki sta imela z njim posla še skoro leto dni, predno se je nama posrečilo, da sva z združenimi močmi spravila to žalostno poglavje z dnevnega reda.

Od tedaj je minilo trideset let. Večina tedanjih vodilnih mož rihemberških je legla v grob, le še redki so ostali iz tistih dni. Da se na rihemberške storije ne pozabijo, rgel sem jih ob njihovem 30 letnem jubileju na papir: v spomin vrlemu soborcu, danes že pok. Antonu Možini in v pouk mlajšemu rodu, ki naj pomni, da mora biti človek v življenju, pa izvršuj svoje dolžnosti še tako iz plemenitih nagibov, edno pripravljen na udarce s polenom. Taki imajo namreč to prednost, da manj skele kakor oni, ki jih dobiš nenpričakovano, iz zasede. In ne najzadnje: čitajoči svet naj vidi v teh vrstah, kje je bila vera, kje ne vera, ko smo se v mladosti borili za narodne ideale!

Pesnik Gregorčič je umrl 24. novembra 1906. leta. Med prvimi, ki so po njegovi smrti hoteli da dajo viden izraz priznanja njegovemu delu, je bilo županstvo rihemberške občine. Bilo je dne 23. decembra 1906., prilično 25 let po pesnikovem odhodu iz Rihemberka, ko so občinski očeti na predlog župana Pavlice sklenili, da postavijo »goriškega slavčuka« v domači

ANTONU GERMEKU V SPOMIN

14. avgusta so spremili Antona Germeka, bivšega predsednika »Zveze slovenskih učiteljskih društev« v Trstu, na zadnji poti v lepo ljubljansko polje, sorodniki ter nekaj prijateljev in znancev. Legel je v zemljo tiho in skromno, nepoznan, kakor ni nikdar v življenju ničesar iskal. In vendar je bil ena največjih osebnosti, kar jih je zraslo po svetovni vojni na ozemlju, odtrganem od živega telesa.

Anton Germek je živel v ozkem svetu slovenske tržaške okolice v oni dobi, ko se je pod neravnim, ogromnim prilivom slovenskega in hrvatskega življa v Trstu naglo razgibala, se razvila kulturno in gospodarsko ter se pričela politično uveljaviti. Bila so to zadnja desetletja pred svetovno vojno, ko se je Trst dvigal na stopnjo največjih trgovskih emporijev Sredozemskega morja. Naravno, da je veliki razvoj Trsta vtisnil pečat vsemu življenju, kjer je delal tedaj kot kulturni delavec in narodni organizator tudi Anton Germek, mestni učitelj pri Sv. Ivanu, eden izmed redkih učiteljev, ki so brez strahu posegli v tok javnega snovanja na Tržaškem. Pretežna večina mestnega učiteljstva, trdo odvisnega od vsemogocene komore, se ni upala zganiti. Tako si je Germek na težavem terenu pridobil skušeni, ki so mu po svetovni vojni omogočile delo, kakršnemu ne bi bil drugi kos.

Prvina, kjer je Germek, prežet slavjanofilstva, neumorno snoval, je bil kmečki in delavski sloj, družba, ki se še ni diferencirala, ki se ni cepila po političnih programih, temveč je imela skupen cilj, da si pribori še le osnovne kulturne in politične pravice. Ta družba ni smela poznati takozvanih »boljših«, ostala je enotna: vse njeno javno udejstvovanje je kazalo značilno sliko trdne povezanosti, poleg kmeta in delavca je stal izobraženec in pridobitnik, na zunanji ni bilo razlike. Kdor je delal v tej družbi, je moral izpovedovati demokratizem, brez vere vanj ni imel pravih tal za svoje udejstvovanje. Zato sta tudi demokratizem in smisel za realnost — v najboljšem pomenu — tako značilna za Germeka, za njegove nazore o delu v javnosti.

Vendar je še le koncem svetovne vojne, z novimi političnimi razmerami prišel čas, ko se je mogel pokojnik uveljaviti z vsemi svojimi velikimi lastnostmi kot organizator, kot borec za ideale in kot človek. Še le na važnem, izpostavljenem mestu so se prav pokazale njegove zmožnosti, njegovo obzorje, njegova neumorna delavnost in požrtvovalnost brez primere. Vstal je za najelementarnejšo pravico ljudstva, za pravico izobrazbe. Eno desetletje je stal v borbi, ne da bi umaknil za ped, vedno enak, tudi tedaj, ko je povodenj zalivala vsečez, ko so slabiči padali.

Ljudska izobrazba je nespravljiv nasprotnik izkoriščanja in tlačenja množic, le nevednega je mogoče popolnoma upreči v voz odvisnosti. To so osvajači dobro vedeli, zato je bil njih prvi udarec namenjen šoli, ki naj bi postala orodje narodnega in gospodarskega podjarmljenja. Naskok se je ravnal po prilikah: na narodnostni meji je bil neizprosno, brutalen, drugod postopen in prikrit. Povsod je vejal nasilcu osnovne ljudske izobrazbe, učiteljstvu, ki je preskušalo vse, od depor-

tacij, zaporov, zlostavljanj in pregonov do izigravanj in podkupovanj. Ex lex stanje je izročalo učitelja na milost in nemilost novemu gospodarju, ki mu je prinesel novo, dotlej nepoznano svobodo.

V tem težkem položaju, ko je bil poedinec brez moči in sam sebi prepuščen, je Anton Germek postavil proti nasilju organizacijo, zvezo slovenskih učiteljskih društev, ki je po svojem delu daleč preseгла, kar je pomenila po svojem številu in kot stanovsko združenje. Ta organizacija je sprejela boj za obstanek — ne le za obstanek šole in stanu — ampak za obstanek ljudstva na lastni zemlji proti strašni premoči, ki je imela vsa sredstva in ki jih ni izbirala, dasi je bil nasprotnik zvezan in golih rok. Zgodovina na te neenake borbe še ni spisana. Mislim pa, da bi tega svetlega poglavja v življenjski borbi zavednega, prosvetljenega ljudstva ne bilo, če bi ne bilo pokojnega, njegovih zmožnosti in predvsem njegovega čistega značaja. Bil je voditelj neomejenega ugleda, po svojem svobodoljublju, po nesebičnosti in požrtvovalnosti vreden, da stoji na čelu korporaciji, ki je v izjemnih razmerah dobila takoj ob svoji ustanovitvi izreden pomen. Germekova osebna zasluga je, da je stanovska zveza preživela najtežje viharje, da je bila v njih naravni oslon vsega ljudstva, brez ozira na politično opredeljenost, in da se je stanovska skupnost ohranila tudi še potem, ko je slovensko in hrvatsko učiteljstvo doživelo zadnje postajo svojega križevega pota, internacijo daleč od svoje rojstne zemlje, po šolah, kjer ni imelo ničesar več iskati.

Anton Germek je v borbi proti fašizmu dal svoje najboljšje moči, izpolnil je svoj čas. Dasi v tej borbi za najelementarnejše pravice ljudstva navidez ni uspel, ni iztrošil svojih moči zaman. Kar je hotel, je danes prav tako pereč cilj kot je bil tedaj, ko so nas vrgli na nivo kolonialnih rodov. Za kar se je boril, je s silo odrinjeno, a ne bo nikdar pokopano. Stoji tu kot problem, ki proti njemu končno tudi sila ne bo ničesar opravila. Anton Germek se je boril v imenu velikega postulata, boril se je za ljudsko prosveto, zato bo njegovo ime ostalo, ko barbarstva ne bo več. Ni doživel zadoščanja, da bi se zrušilo krivično delo, ki se mu je bil uprl, a vklesal je v svojo dobo svoje ime tako, da bo preživelo nasilja in da bo pričalo o možu, ki je zaslužil, da bi dočakal sadove svojega dela.

Slovenska kulturna javnost tega pomembnega moža ni poznala. Ni poznala njegovega truda in se ni zavedala pomena vprašanja, ki mu je raniki posvetil vse svoje sile. Pričal je o tem pokojnikov pogreb. Nobene kulturne ustanove nismo videli, ki bi se bila spomnila na njegovi poslednji poti tega velikega kulturnega delavca, ki mu ni bila slovenska kultura le fraza za slavnostne prilike, ampak zadeva razuma in vsega srca. Anton Germek je na bojišču izpričal svojo ljubezen do slovenske kulture, neustrašno in v največjih nevarnostih. Prejel je plačilo, kakor že marsikateri pomemben slovenski mož: kulturna javnost je šla mimo in ga ni videla, ko je šel osamljen svojo zadnjo pot.

SIMON GREGORČIČEV SPOMENIK V LJUBLJANI

Pred novo palačo vseučiliške knjižnice odkrijemo 5. septembra t. l. ob 11 ur, Vsa narodna društva so zagotovila svojo udeležbo in zato pozivamo ponovno vso belo Ljubljano z okolico, ter ves naš narod, da prihihi ta dan k nam in počasti svojega prerokskega pensika — klicarja najčistejše domovinske ljubezni z bregov bistre Soče.

Spomenik je izdelan po načrtih naših umetnikov arh. prof. Plečnika in kiparja Z. Kalina. Po odkritju bo ob 4h popoldne narodna veselica na letnem telovadišču na Taboru a za slučaj neugodnega vremena v notranjih prostorih. Lepota S. Gregorčičevih pesmi zapoveda, da se udeležijo slavnostnega odkritja ter njegove popoldanske pevske proslave vsa prosvetna in pevska društva s prapori, s pevskimi zbori, narodnimi nošami in z vsem svojim članstvom.

Prosimo bratska društva širom svobodne Jugoslavije, da nam vsaj z dopisnicom javijo svoj korporativen prihod s številčno navedbo udeležencev, pevcev, narodnih noš, deputacij, praporov itd.

S. Gregorčičev poziv: »Prost mora biti, prost moj rod, na svoji zemlji svoj gospod!«, nas kliče na to proslavo v današnjih značilnih dneh za rodoljubno delo v blagor našega naroda v tujih državah.

Polovična vožnja je dovoljena z odlokom železniškega ministerstva br. 13242, z dne 15. 6. 1937.

Vse naše časopise prosimo, da ponatisnejo ta oklice.

Društvo »SOČA« Matica v Ljubljani.

Poziv »Tabora« v Kamniku

Kamnik, 22 avg. 1937. Vse rojake in rojakinje člane in prijatelje našega društva »Tabora« v Kamniku tem potom pozivamo, da se polnoštevilno udeležijo odkritja spomenika našemu pesniku domaćinu Simonu Gregorčiču, ki bo v Ljubljani 5. septembra 1937. Šli bomo skupno s prvim kamniškim vlakom, ki odhaja iz Kamnika jutraj ob 5.52 h.

Med potjo vstopivši naj skrbno, da se že v vlaku skupaj zberemo.

Odbor pričakuje, da se sleherni član (brez ugovora) udeležijo tega slavlja ter tako manifestira svojo ljubezen do našega najvzornjšega klicarja domovinske ljubezni. Po rojstvom, da znamo tudi mi emigranti dostojno počastiti svojega rojaka »Goriškega Slavčaka«.

Torej vsi na proslavo!

ODBOR

IDRIJSKIM RUDARJEM

Pozivam vse rojake rudarje, ki se nahajajo v katerem koli kraju Jugoslavije in ki imajo še kake terjatve napram bratovski skladnici v Idriji pa istih še niso ardimi, da mi sporoče: 1) njih naslov, 2) številno let dela pri idrijskem rudniku, 3) višino zneska, ki so ga vplačali v Bratovsko skladnico v Idriji v teku omenjenih let dela, 4) potrdilo idrijske bratovske skladnice, da so res bili tam člani, če tako potrdilo imajo, sicer ni potreba, 5) priložite za 10. — din znak za stroške.

Pošljite na naslov: Krašna A., Primorskovo 160, Kranj.

VSA EMIGRANTSKA DRUŠTVA NAPRO ŠAM

Da obveste svoje člane na prvem prihodnjem članskem sestanku o gornjem pozivu.

J. P.

slavnost, za katero je bil določen dan 1. septembra 1907. Za izvedbo programa odsekovi člani niso bili v posebnih skrbih.

Za slavnostnega govornika so si izbrali deželnega poslanca prof. Ivana Berbuča iz Gorice, za dvoje deklamacij (Gregorčičeva »Ojliki« in »Slovo iz Rihemberka«) so imeli dovolj izbire med domačimi dekleti, le za pevske točke (mešani zbori: Nedvedova »Naša zvezda«, Laharnarjevo »Slovo« in Sattnerjev »Nazaj v planinski raj!«) je šlo nekoliko težje. Sicer so imeli pristaši SLS v Rihemberku svoj cerkveni pevski zbor, ki je nastopal ob gotovih prilikah tudi na prireditvah izključno posvetnega značaja, vendar je bil za tako-le slavnost večjega obsega prešibak. Toda zadeva je bila prav kmalu ugodno rešena. V Rihemberku je obstajalo napredno društvo »Sivi grād«, ki je imelo za tiste čase prav čeden pevski zbor, sličen pevski zbor so imeli tudi napredni fantje na Brjah (v polure oddaljeni podobčini). In občinski možje so začeli razmišljati, kako bi se dalo pritegniti zbora k sodelovanju. Po vpok. nadučitelju Ponižu, ki je imel med vaščani vpliv in ugled, so dali naprednim pevcem to svojo misel v znanje in razmišljanje. Rečeno je bilo: rihemberški napredni pevski zbor bo pripravil Plesničar, pevski zbor na bližnjih Brjah Možina, cerkvene pevce pa domači organist; na dan odkritja pa bodo vsi trije zbori skupno nastopili pod preizkušnim vodstvom Poniževim.

Zadeva je bila od strani naprednih pevcev vzeta z odobravanjem v znanje in prve dni julija so se že pričele redne pevske vaje. Za svojo osebo vem, da sem si tisto leto pokvaril vse glavne počitnice — ne da bi bil niti enkrat na Goliaku, Kucanju ali kakem drugem vrhu prelepe Trnovske planote, kamor me je preišnja in tudi poznejša leta tako rado zaneslo ob počitnicah za nekaj dni — saj sem moral redno vsaki drugi dan k pevskim vajam, ki so se vršile ob večernih urah pri Grzeju v Vasi včasih prav pozno v noč.

Toda kljub vsem neprijetnostim so se počitnice primeroma hitro nagibale k svojemu koncu in bližal se je dan narodnega slavlja. Reklama za to je bila vsestranska. Poleg goriških listov (Gorica, Primorski List, Soča, Primorec) je tudi tržaška »Edi-

nost« vabila narod k odkritju in pričakovalo se je prav velike udeležbe.

Tako je pisala »Gorica« še teden dni (24. avg. št. 70) pred odkritjem: »Pesmi poljejo cerkveni in rihemberški pevci. Po končanem odkritju bodo v hotelu g. M. Lična koncert, pri katerem udarja črniški tamburaški zbor. Pri koncertu morejo nastopati razna pevska ozir. tamburaška društva. K obilni udeležbi vabi županstvo«.

Ko je bilo tako vse pripravljeno in so bile samo še skupne pevske vaje pred durmi, tedaj pa je nastal v mišljenju nekaterih vodilnih prirediteljev Gregorčičeve slavnosti preobrat in med dobre Rihemberžane je treščil glas hudobnega človeka: »Cerkveni pevci ne bodo peli z liberalci! Gregorčič je bil naš! Hočemo, da pojeto pri odkritju samo naši pevci!« Kaj storiti? Rihemberški in brejski pevci so vzeli to vojno napoved sicer z ogorčenjem v znanje, jaz in prijatelj Možina sva odložila svoji pevovodski funkciji in zmagal je glas — hudobnega človeka!

Tako se je zgodilo, da so dne 1. septembra 1907. odkrivali v Rihemberku prvo spominsko ploščo vseslovenskemu pesniku S. Gregorčiču posamezniki iz vrst ene politične stranke, dočim je bila vsa ostala slovenska javnost od sodelovanja izključena. Kako vse drugače je znalo postopati pet let kasneje na slični prireditvi Pevsko in brajno društvo na Gradišču! Da bi se njihova slavnost izvršila čim dostojnejše in brez sence kake strankarske primesi, so pritegnili širokozrudni Gradiškovi k sodelovanju celo vrsto pevskih društev iz spodnjega dela Vinavske doline in povabili k odkritju Gregorčičeve spominske plošče kar dva slavnostna govornika: iz Ljubljane prof. dr. Fr. Hečiča, iz Gorice Gregorčičevega prijatelja Ernesta Klavžarja, somišljenika goriške SLS. Naravno, da je slavje na Gradišču l. 1912. izzvenelo kot mogočna vseslovenska narodna manifestacija, dočim so rihemberški prireditelji doživeli velik polom. V sledi strasti do vsega, kar ni bilo v njihov rog, so hoteli še prav poslednje dni vsi prireditelji ogradiiti z visokim plotom svoje strankarske zagrizenosti in slaviti pesnika — po svoje. Toda seljali so veter, želi so vihar!